

ПУСТОШЕЊЕ НА ШУМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Марина МАЛИШ САЗДОВСКА

Полициската академија – Скопје

ИЗВОД

Малиш Саздовска М. (2008): Пустошење на шумите во Република Македонија. Зборник на трудови од III Конгрес на еколозите на Македонија со меѓународно учество, 06-09.10.2007, Струга. Посебни издања на Македонското еколошко друштво, Кн. 8, Скопје.

Пустошењето на шумите во Република Македонија претставува сериозен еколошки проблем. Она што е значајно за овој вид на криминалитет е фактот што ова кривично дело е најзастапено од областа на еколошки кривични дела пропишани во Гл. 22 од Кривичниот законик на Р.М. Покрај застапеноста во голема мера, ова дело се карактеризира и со нанесување на енормна штета што се однесува до количината на нелегално сечената дрвна маса. Пустошењето на шумите во Република Македонија се извршува како од домашни така и од странски државјани, значи има и една интернационална димензија. Исто така во вршењето на ова дело има тренд на примена на насилство од страна на сторителите, дури и убиства на лица задолжени за одржување на шумскиот ред.

Субјектите надлежни за спречување на нелегалната сеча на шуми: полиција, инспекциски органи, шумска полиција и други, не се доволно координирани во борбата против овој тип на криминал. Во наредниот период потребна е интензивна соработка помеѓу овие институции, нивно кадровско и техничко екипирање со цел успешно спречување на нелегалната сеча на шумите.

Клучни зборови: пустошење шуми, нелегална сеча, криминал, дрвокрадци.

ABSTRACT

Mališ Sazdovska M. (2008): Forest devastation in the Republic of Macedonia. Proceedings of the III Congress of Ecologists of the Republic of Macedonia with International Participation, 06-09.10.2007, Struga. Special issues of Macedonian Ecological Society, Vol. 8, Skopje.

The devastation of forests in the Republic of Macedonia is a serious environmental problem. The significance of this type of crime lies in the fact that the crime of forest devastation is the most common crime among the environmental crimes prescribed within the Chapter 22 of the Criminal Code of the Republic of Macedonia. Beside its presence on a large scale, a feature of this crime is in enormous damage caused in regard of the quantity of illegally cut wood pulp. In the Republic of Macedonia, both, Macedonian nationals and foreign citizens have committed the devastation of forest, thus this crime has an international dimension. Furthermore, there is a trend of violence while committing this crime, even murders of officials in charge of maintenance of forest order.

Officials in charge of combating illegal wood felling: Police officers, Inspection organs, Forest Police and others, have not been sufficiently coordinated in the fight against this type of crime. In the forthcoming period, an intense cooperation between abovementioned officials is necessary in order to prevent the illegal wood felling successfully. Staffing and technical equipment is also an important issue.

Key words: forest devastation, illegal felling, crime, poachers

Вовед

Феноменот на загадување на животната средина, од маргинална појава во блиското минато, добива димензија на глобално-планетарен проблем, кој ги тангира граѓаните и општеството во целина. Бидејќи составен дел од овој фено-

мен е и неговата криминална манифестираност односно девијантно однесување и деградација на животната средина, се практикува широка општествена активност за сузбивање на овој вид криминалитет.

Особено е значајно да се напомене дека не е доволно само ангажирањето во насока на доне-

сување редица закони и подзаконски акти со кои се регулира оваа материја и формирање соодветни органи, настапување на репресивен план, туку е потребно и превентивно дејствување и тоа преку подигнувањето на општествената еколошка свест на повисоко ниво.

Криминалитетот севкупно, а во тие рамки и еколошкиот криминалитет, како секоја друга појава, се изразува во историска конкретност и ги носи своите сопствени обележја условени од актуелните состојби и односи во општеството. Имено, во изминатиот период во нашата земја и во светот настанаа големи промени, проследени со период на кризи, присуство на одредени проблеми во сите сфери на општественото живеење, и на политички, економски и еколошки план. Овие состојби имаат свое влијание врз појава на еколошкиот криминал, како современ облик на криминално однесување. Тоа значи дека состојбата која владее во дадено општество, односно дезорганизацијата на општеството, изместеноста во функционирањето на државните институции, органи и општествени групи како и многубројните негативни влијанија кои се јавуваат по таа основа, погодуваат за појава на еколошкиот криминал. Ваквите состојби функционално „раѓаат“ социопатолошки и општествено негативни појави, а со самото тоа и криминални појави, како нивен нужен производ. Како резултат на овие и други причини на пр. интензивниот индустриски развој, техничко-технолошката експанзија и сл. придонесуваат за појавата на загадување на животната средина и природата.

Загадувањето, покрај другите облици на загрозување всушност претставува квалитетна измена на физичките, хемиските и еколошките карактеристики на воздухот, водите, земјиштето, храната и вегетацијата. Сето тоа условува нарушување на законитостите на екосистемот, базирани на познатите механизми на саморегулирање. Овие промени на природата, влијаат врз влошувањето на здравствените, економско-производните и други неповолности за условите на животот. Имено, одредени состојби што денес владеат во општеството допринесуваат за појава на еколошкиот криминал. Тука спаѓаат интензивниот индустриски и стопански развој, современата урбанизација на животниот простор и демографската експанзија. Како резултат на тоа настануваат процеси на неповолни и негативни трансформации и менување на состојбите на животната средина. Натаму присутни се и постојани узурпации и нарушувања, предизвикани со развојот на урбаните средини и системи и присуство на деградационите процеси, како и некоректниот и несвесен однос на човекот кои перманентно придонесуваат за загадување на животната средина и природата.

Кривично-правен аспект

Кривичното дело **пустошење на шума** (член 226) се состои од поведение на лице кое спротивно на пропис или наредба од надлежни органи или организации врши пренамена, сече или касапи шуми или подбелува стебла или на друг начин пустоши шуми ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

Ако делото од став I е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена, сторителот ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

Шумите претставуваат добра од општ интерес и природно богатство, заради што имаат и посебен третман и уживаат посебна заштита. Како добра од општ интерес, шумите и шумските земјишта треба да се одржуваат, да се обновуваат и да се користат, со што ќе се зачува нивната вредност и ќе се врши економично и целисходно стопанисување со нив. Исто така, заштита и унапредување на човековата средина се постигнува и со спречување и со санирање на шумски пожари.

Поим. Кривичното дело *Пустошење на шума* се состои во пустошење на шума, спротивно на пропис или наредба на надлежен орган или организација, со нејзино пренаменување, сечење, копачење, подбелување на стебло или на друг начин. Објект на заштита се шумите, шумите со посебна намена, националните паркови, односно шумските насади.

Под **пустошење на шуми** се подразбира: копачење на шуми, сеча на семенски стебла и насади кои не се предвидени со посебниот план; опожарување на шума; бесправна сеча на шума; лупење кора од стебла, уништување или оштетување на подмладок на шума или на садници во пошумени сечишта, голини, ерозивни и други земјишта; кастрење на стебла, собирање на листинец и други дејствија со кои се ослабува приносната сила или се загрозува опстанокот на шумата и нејзините општокорисни функции.

Дејствие на извршување на делото е „постапување спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи или организации, пренаменување, сечење или копачење на шума или подбелување на стебла или на друг начин пустошење на шума“ (Проевски, стр. 521)

Пустошење на шума е „секоје дејствие извршено спротивно на прописите со кое се ослабува плодноста на шумите и со тоа се доведува во опасност или се оневозможува трајност на шумското производство на одгледување на шумата на тоа земјиште или се загрозува опстанокот на шумата (сеча) од поголем обем која се приближува до копачење на шумите, пребор на сеча од појак интензитет, подбелување стебла на оп-

ределена површина и секое дејствие кое може да причини закорување, истерување и однесување на земјиште со вода, ветер и др.“ (Закон за шумите, Сл. весник на РМ бр. 47/97, чл. 45).

Потежок облик на делото е содржан во ставот 2, ако делото е извршено во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена.

Во однос на **виноста** потребна е умисла која се состои во свест дека се врши пренаменување, сеча, или копачење или подбелување на стебла, или на друг начин дека се пустоши шумата. Исто така потребно е присуство на свест за постапување спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи или организации (ст.1). За потешкиот облик на делото потребна е свест за фактот дека дејствието се врши во заштитена шума, национален парк или друга шума со специјална намена.

Извршител на делото може да биде секое лице кое ги презема горенаведените активности.

Кривичното дело **предизвикување шумски пожар** (член 227) предвидува тој којшто ќе предизвика шумски пожар па поради тоа ќе настапи штета од поголеми размери, ќе се казни со затвор од една до десет години. Со казната од став 1 ќе се казни и тој којшто ќе предизвика пожар во заштитена шума, национален парк или друга шума со специјална намена. Тој којшто ќе предизвика два или повеќе шумски пожари ќе се казни со затвор најмалку три години. Ако делото од ставовите 1 и 2 е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

Поим. *Предизвикување на шумски пожар* е кривично дело што се состои во предизвикување шумски пожар од кој настапила штета од поголеми размери. (ст. 1) Во следните два става се градирано двата потешки облици според степенот на заштитеноста на шумите, кога е таа со специјална намена (ст. 2) и кога се предизвикани два или повеќе пожари (ст. 3).

Дејствие на извршување е предизвикување на шумски пожар, од што ќе настапи штета од поголеми размери.

Истоветното дејствие од став 1 се смета како **потежок облик на делото** доколку станува збор за заштитена шума, национален парк или друга шума со специјална намена.

Делото од став 3 е **најтежок облик на делото**, кое ќе постои ако од страна на ист сторител се предизвикани два или повеќе пожари. Тоа всушност е посебен вид на реален стек за извршени две или повеќе истоветни кривични дела.

Што се однесува до **субјективната страна на делото** може да биде извршено со умисла 9 ставовите 1, 2 и 3) и небрежност (ст. 40).

Извршител на делото може да биде секое лице.

Криминогени фактори

Во Република Македонија има зголемување на еколошкиот криминал, со кои дела се врши деградација на земјата, водата, воздухот со еден збор здравата човекова околина. Значи еколошкиот криминал е многу сложен феномен, како во сферите кои се напаѓаат така и во однос на дејствијата. Еколошките кривични дела имаат широк дијапазон на дејствија: незаконито ловење и рибарење, мачење на животни, загадување на водата за пиење, загадување на воздухот со испуштање на недозволените концентрации на загадувачки материи односно не се користат филтри за прочистување, неовластено прибавување и располагање со опасни материи, и други општествено опасни дејствија со кои се загадува животната средина. Едно од тие дејствија е и деградацијата на шумите која може да се оствари на најразлични начини.

Пустошењето шума во Република Македонија е резултат на крајно неповолната материјална ситуација на граѓаните во земјава, која е една од причините за овој вид на еколошки криминалитет.

Мотивот на сторителите е да се снабдат со огревно дрво за свои потреби што укажува на фактот дека куповната моќ на граѓаните е многу мала, и тие се принудени да се снаоѓаат на незаконски начин. Дрвната маса која е набавена на „црниот пазар“ е многу поевтина отколку онаа која е набавена законски и тоа е една од причините заради која сиромашните граѓани се одлучуваат на ваков начин да се снабдат со дрва за огрев. Тоа укажува дека сторителите го вршат ова дело најчесто сами, а со цел задоволување на своите потреби за затоплување во зимскиот период.

Во прилог на оваа констатација може да ни послужи и податокот за вредноста на потрошувачката кошница, односно материјалните средства кои се потребни за едно четворочлено семејство за храна и за пијалаци. Имено, во август во 2006 година биле потребни 10.074 денари за горенаведените продукти. Индексот на трошоците на животот во август во однос на истиот месец лани, според податоците на Државниот завод за статистика забележал пораст од четири отсто. (Дневник, 2 и 3 септември, 2006)

Доколку овој податок се спореди со просечната плата во Република Македонија која изнесува приближно 200 евра или 12000 денари, се поставува прашањето за што попрво граѓаните ќе ги потрошат овие 2000 денари кои остануваат од сумата на просечната плата. Во летните месеци се разбира ставката за огрев не постои, но во зимските месеци таа е дел од семејниот буџет. Иако само половина од годината семејствата треба да одвојуваат средства за огрев,

сепак таа ставка е значителна бидејќи цената на дериватите е висока. Затоа граѓаните се снаоѓаат како што знаат, а тука спаѓа и набавката на што е можно поевтина дрвна граѓа за огрев. При тоа крајниот корисник не го интересира дали дрвната граѓа е набавена на незаконски начин, туку го интересира цената да биде што е можно пониска, за да не претставува значајна стапка од семејниот буџет.

Во доминантен број на случаи, мотивот за вршење на незаконска сеча на шуми е прибавување на противправна имотна корист, односно препродавање на незаконски исечената дрвна маса. Значи во овој случај сторителите со незаконската сеча на шумите, го решаваат своето егзистенцијално прашање. Имено станува збор за лица кои немаат други извори на приходи и се принудени на нелегален начин да се стекнуваат со материјални средства, со цел да преживеат и да обезбедат егзистенција за своето семејство. И во овој случај причина за вршење на кривичните дела е сиромаштијата, незапосленоста на дел од населението во земјава кое излезот го бара во нелегална сеча на шума која потоа на „црниот пазар ја продава,, заради остварување на противправна имотна корист. Сторителите ја користат нелегално сечената дрвна маса и за сопствено затоплување како најевтин и лесно достапен ресурс, но можат да оствариваат и противправна имотна корист со нејзино продавање „на црно“ (Малиш Саздовска, стр. 88).

Примери од практиката: Во околината на Штип од страна на припадниците на шумската полиција забележана е масовна појава на незаконска сеча на шума од страна на ромско население кое живее во населба надвор од градот, во близина на шумски предели. Имено станува збор за сторители меѓу кои има не само мажи, туку и жени и деца кои масовно одаг во шума, сечат дрва и ги симнуваат во нивната населба од каде потоа ги транспортираат и продаваат, а дел ги задржуваат за свои потреби.

Доколку се подобри куповната моќ на граѓаните, се намали цената на дрвната граѓа, се воведат гасот како евтин енергенс и на тој начин се намали цената на греењето, можно е и спречување на овој вид на криминалитет, или барем негово намалување.

Лошата материјална состојба е во **директна врска** со појавата на пустошењето шума. Доколку е подобра материјалната состојба луѓето нема да бидат принудени да се снабдуваат со евтин енергенс со цел затоплување во зимскиот период. Доколку е решено егзистенцијалното прашање на граѓаните нема да имаат потреба незаконски да ја сечат шумата и со продавање на дрвната граѓа да обезбедуваат средства за живот на своите семејства. Значи материјалната состојба

на граѓаните е мотив за вршење на кривични дела, и ја условува појавата на пустошење шума. Со подобрување на материјалната состојба може да се влијае и врз намалувањето односно сузбивањето на оваа општествено негативна појава.

Состојба со шумите во Република Македонија

При изработката на *Локалниот еколошки акционен план за општина Велес* направено е анкетаирање на жителите на оваа општина при што се добиени следниве податоци: (Локален еколошки акционен план за општина Велес, Стр.129)

- Според категорија на ризик, како средно ризичен еколошки проблем е определен проблемот со кисели дождови и проблемот со деградирање и загуба на шуми
- Сечењето и деградацијата на шумите се оценети како петто рангирани еколошки проблеми, за кои изјасниле 17,23% од анкетираниите
- Потребно е зголемување на зазелените површини на урбаниот простор и пошумување на околината на градот
- Губитокот на шумскиот фонд претставува сериозен еколошки проблем кој се јавува како резултат на непогодните климатско-метеоролошки услови, загадување на воздухот, кисели дождови, болести на шумите и честите опожарувања
- Превентивата како најсигурна заштитна мерка од појавата на шумските пожари, изостанува.

При изработка на *Локалниот еколошки акционен план за општина Гевгелија* беше дојдено до следните податоци: (Локален еколошки акционен план за општина Гевгелија, Стр. 301)

- Главни извори за еколошкиот проблем на сечење и уништување на шумите се контролираното и неконтролираното сечење на шумите и шумските пожари
- Овој проблем е оценет како проблем од среден ризик
- За надминување на овој еколошки проблем потребно е почитување и примена на законската регулатива, но и активности за наобразба на сите можни инстанции
- Сечењето и уништувањето на шумите е оценето со најголемата оценка 7,86 од можни 10.

Од изложените податоци и сознанија добиени во фазата на изготвувањето на Локалните

еколошки акциони планови на одделни општини во Република Македонија, може да се заклучи дека на еколошкиот проблем на сечење и уништување на шумите му се придава големо значење.

Дека нелегалното сечење на шумите предизвикува и други несакани последици, може да се потврди и со случајот на лизгањето на земјиштето во тетовските села на падините на Шар Планина. Имено лизгањето на земјиштето во тетовските села е резултат на неконтролираната сеча на шумите во тој регион, што предизвика уништување на куќите на селаните и потреба од нивна евакуација. Со дождовите и пороите, состојбата ескалираше и беше нанесена значителна штета врз имотите и куќите на локалното население.

Уште еден негативен пример за користењето на шумите е состојбата со заштитените локалитети пример парк-шумата „Водно“ во Скопје. Таа има 5000 пошумени хектари и ги претставува белите дробови на градот. Постојат многу начини на кои овој локалитет се уништува и деградира. Еден од примерите е узурпацијата на просторот и уништувањето на шумата од страна на жителите на Горно Нерези (Андов, 2000, стр. 70).

Еколозите во неколку наврати укажуваат и за штетните последици од брзинските трки кои се организираат на Водно, но досега без никаков ефект за престанок на истите.

Во Република Македонија бројот на дрвокрадците се зголемува и овој проблем бил причина за заедничко истражување со ОБСЕ. Во соработка со канцеларијата на ОБСЕ во Тетово била организирана работилница за нелегалната сеча на шума во гостиварскиот регион. При тоа е констатирано дека дрвокрадците само во тој регион, годишно сечат 114 илјади кубници дрва.

Според податоците на гостиварската шумска полиција, најголемиот дел од потребите за дрва за огрев, кои изнесуваат околу 192 илјади кубни метри годишно, ги обезбедуваат дивите сечачи. Легално во Гостиварско се сечат само 46 илјади метри кубни дрва (Дневник, 29.10.2005).

Според изјавата на директорот на ЈП Македонски шуми, до крајот на 2005 година нелегалната сеча на шуми во Република Македонија достигнала 50 илјади кубни метри. Со цел справување со дивото сечење шума, се превземаат бројни мерки како на пр.: Вработување на шумски чувари и припадници на шумската полиција, формирање на контролни пунктови, воведување на број на кој граѓаните можат да пријавуваат нелегално сечење. Сепак како главен проблем кој допринесува за ваквата алармантна состојба со дрвокрадците е неажурноста на судството и ниските казни за криминалното однесување.

Судската власт не ги решава брзо и така релативно малиот број пријави заради еколошки кривични дела и на тој начин да го даде својот

допринос за заштита на животната средина и природата. Кај судската власт, како и кај извршната власт се забележува нерешителност, и заради тоа за извршени еколошки злodela следуваат благи казни мерки, а при правниот третман критериумите се неизградени. За илустрација може да се наведе случајот со ОХИС и испуштањето на хлор, при што се потврдува дека судската власт еколошките неодговорности несоодветно ги третира и санкционира.

На зеленилото во Скопје и воопшто во Република Македонија не му се посветува потребното внимание. Така на пример еден хектар шума годишно апсорбира: 14,45 тони јаглерод диоксид, 57,8 тони прашина, 96,3 килограми сулфур диоксид, 96,3 килограми јаглерод моноксид, годишно испушта во воздухот 10,6 тони кислород и 1,4 тони разновидни супстанции кои имаат дезинфекциони и бактерицидни својства. Во европските градови претставува стандард да има дваесет до триесет метри квадратни зелени површини по жител. За разлика од европските градови, на пример, во Скопје изнесува само 7,5 метри квадратни по жител, со што им се приближуваме на малоазиските градови, а се оддалечуваме од европските (Андов, 2000, стр. 27).

За жал проблемот со шумите во Република Македонија го следи светскиот тренд на пустошењето шума. Проблемот со состојбата на шумите и во светски рамки е исто така сериозен и со алармантни размери. Околу 7,3 милиони хектари шуми, површина приближно колку Грција, се уништува секоја година во светот.

Проблемот со пустошењето на шумите во Република Македонија ескалираше оваа година поради нелегалната сеча на шуми, но и заради шумските пожари кои имаа зафатено голема површина при што изгоре голема површина со шуми. Штетата која е нанесена е огромна поради уништувањето на стеблата, соголчување на планински предели каде постои можност за појава на лизгање на земјиштето, намалување на можноста за прочистување на воздухот и сл.

Заклучок

Проблемот со пустошење шума во Република Македонија е сериозен проблем поради следниве причини:

- голем број на нелегални дрвосечачи
- уништување на шумскиот фонд
- интернационализација на проблемот, имено има странски државјани кои пустошат шума во Република Македонија, или наши државјани кои ја изнесуваат шумската дрвна граѓа во странство (Косово)
- нанесување на штета на стопанскиот

- систем на Република Македонија
- ниски казни за сторителите на ова кривично дело, што пак доведува до појавата на рецидивизам
- загадување на животната средина со намалување на шумскиот фонд во Република Македонија, како резултат на што се намалува функцијата на шума-та во насока на создавање здрав и чист воздух.

Сите овие и други проблеми кои се јавуваат како резултат на пустошењето на шумите во Република Македонија може да се решат само со интердисциплинарен приод при сузбивањето на овој вид на еколошки криминал. Имено, надлежни институции за борба против нелегалната сеча на шуми се Министерството за внатрешни работи, Инспекциските служби при одделни министерства, Министерството за животна средина и просторно планирање, Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство, вклучително и Шумската полиција, судовите, Јавните обвинителства и др. Потребна е широка општест-

вена активност на сите надлежни органи, со преземање на мерки и активности секој во својот делокруг на надлежности, со цел сузбивање на пустошењето на шумите. Само на тој начин ќе може да го спречиме овој криминал кој во одделни облици претставува и организиран криминал, и на тој начин да обезбедиме здрава животна средина за нашите поколенија.

Литература

- Андов Р. (2000). Криза на екологизмот, стр. 70.
Закон за шумите (Сл. весник на РМ бр. 47/97), чл. 45.
Локален еколошки акционен план за општина Велес, Стр.129
Локален еколошки акционен план за општина Гевгелија, Стр. 301
Малиш Саздовска М. (2007). Еколошка криминалистика, стр. 88.
Проевски Ј. Коментар на кривичниот законик, стр. 521.

FOREST DEVASTATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Marina MALIŠ SAZDOVSKA

Policiska akademija - Skopje

Summary

Officials in charge of combating illegal wood felling: Police officers, Inspection organs, Forest Police and others, have not been sufficiently coordinated in the fight against this type of crime. In the forthcoming period, an intense cooperation between abovementioned officials is necessary in order to prevent the illegal wood felling successfully. Staffing and technical equipment is also an important issue.